

SAPIEGŲ RŪMAI VILNIUJE: RAIDA IR INTERJERO PUOŠYBA

Rūta Janonienė

VILNIAUS DAILĖS AKADEMIJOS

DAILĖTYROS INSTITUTAS

Dominikonų g. 15/1, LT-01131 Vilnius

ruta.janoniene@gmail.com

Remiantis ankstesnių publikacijų, taip pat rašytinių šaltinių ir natūros tyrimų duomenimis straipsnyje nagrinėjami Sapiegų rūmai, XVII a. pabaigoje pastatyti Vilniaus Antakalnio priemiestyje. Daugiausia dėmesio skiriama rūmų architektūros (planinės ir erdvinės struktūros, patalpų funkcijų) bei įrangos aptarimui. Taip pat siekiama išsiaiškinti visuomeninę-idėjinę šių rūmų reikšmę, kurią iš dalies atskleisti padeda išlikę arba šaltiniuose minimi viso ansamblio pastatų puošybos elementai, platesnį kultūrinį epochos kontekstą, numanomas rūmų statytojo Kazimiero Jono Sapiegos intencijas.

REIKŠMINIAI ŽODŽIAI: Vilnius, Antakalnis, Sapiegų rūmai, baroko architektūra.

Apie Sapiegų rūmus mokslinėje literatūroje rašyta ne kartą, dažnai šis paminklas minimas ir populiariojoje spaudoje. Ansamblis minimas visuose Lietuvos ir Vilniaus architektūros istorijai skirtuose veikaluose¹. Pažymima prabangi vidaus įranga, nurodomi prie darbų prisidėję meistras, svarbiausios statybos ir perstatymų datos. Vis dėlto, ši skelbta medžiaga yra perdėm lakoniška, apie rūmų vidaus įrangą kalbama labai apibendrintai, stinga ir gilesnio žvilgsnio į buvusias rūmų

funkcijas, architektūrinio ansamblio idėjines prasmes, kurios iš dalies lemia istorinę ir meninę paminklo vertę. Pastarųjų metų architektūriniai ir polichrominiai tyrimai pateikė naujos medžiagos rūmų tyrimui, o rašytinių šaltinių analizė padėjo deramai įvertinti naujaujų atradimų reikšmę².

Šio straipsnio tikslas – susisteminti publikuotą ir rankraštine medžiaga apie Sapiegų rūmų istoriją, papildyti esamus duomenis apie Sapiegų rūmų statytojus ir naudotojus, sukaupti ir apibendrinti ligšiolinę tyrimų medžiagą apie Sapiegų rūmų architektūros stilių, pobū-

1 Tadas Adomonis, Klemensas Čerbulėnas, *Lietuvos TSR dailės ir architektūros istorija*, t. 1: *Nuo seniausių laikų iki 1775 metų*, Vilnius: Mokslo, 1987, p. 229–230; *Vilniaus architektūra*, sudarė Algė Jankevičienė, Vilnius: Mokslo, 1985, p. 292–296; *Lietuvos TSR istorijos ir kultūros paminklų sąvadas*, t. 1: *Vilnius*, Vilnius: Vyriausioji enciklopedijų redakcija, 1988, p. 468–470; *Lietuvos architektūros istorija*, t. 2: *Nuo XVII a. pradžios iki XIX a. vidurio*, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1994, p. 169–171.

2 Straipsnis parengtas 2007–2008 m. Lietuvos valstybinio mokslo ir studijų fondo remtos programos „Sapiegų rūmų interjero architektūra ir dekoras pagal istorinių šaltinių ir natūros tyrimus“ (vadovas prof. Jonas Glemža) metu ir 2009 m. VI „Lietuvos paminklai“ užsakymu atliktų tyrimų pagrindu.

Michocka-Rachubowa Katarzyna, „Monumentum victoriae choicensis Michała Kazimierza Radziwiłła w Białej”, in: *Kultura artystyczna Wielkiego Księstwa Litewskiego w epoce baroku*, Warszawa: Instytut kultury, 1995, p. 115–127.

Miłobędzki A., *Zarys dziejów architektury w Polsce*, Warszawa: Wiedza Powszechna, 1988.

Paszenda J. S.J., *Budowle jezuickie w Polsce*, t. 1, Kraków, 1999.

Polski słownik biograficzny, t. 35/1, s. 144, Warszawa-Kraków, 1994, p. 37–48.

Purlys Evaldas, „Kas darytina, kad neprarastume Sapiegų rūmų”, in: *Kultūros barai*, 2006, Nr. 12, p. 8–15.

Samalavičius Stasys, „Statybinių medžiagų gamyba ir įmonių susitelkimo vietos Vilniuje XVII–XVIII amžiais”, in: *Architektūros paminklai*, t. 4, Vilnius, 1977.

Samalavičius Stasys, Samalavičius Almantas, *Vilniaus Šv. Petro ir Povilo bažnyčia*, Vilnius: Pilių tyrimo centras „Lietuvos pilys“, 1998.

Smakauskas Vincentas, „Prie Adomo Šemešio atsiminimų apie Vilniaus Tapybos mokyklą”, in: *Acta Academiae Artium Vilnensis*, Vilnius, 1997, t. 11: *Pranciškus Smuglevičius ir jo epocha*, sudarė Vidmantas Jankauskas, p. 78–88.

Stankevičienė Regimanta, „„Antakalnio Jėzaus“ skulptūra ir jos poveikis religinei Lietuvos dailei“, in: *Menotyra*, 1994, Nr. 2, p. 14–27.

Vilniaus architektūra, sudarė Algė Jankevičienė, Vilnius: Mokslas, 1985, p. 292–296.

Vilniaus miesto istorija, Vilnius: Mintis, 1968.

SAPIEHA ESTATE IN VILNIUS: DEVELOPMENT AND THE DÉCOR OF ITS INTERIOR

Rūta Janonienė

SUMMARY

KEYWORDS: Vilnius, Antakalnis, Sapieha estate, Baroque architecture.

The article examines the Sapieha estate, built in Antakalnis, a suburb of Vilnius, in the late 17th century, and provides reference to the data of earlier publications, written sources and life research. Attention is mostly paid to the discussion of the estate's architecture (planned and spatial structures and the building's functions) and its furnishing. As the interior of the estate has not survived, this analysis could be attempted only by referring to the data of the written sources, first of all – inventories. The reliability of these sources was confirmed by the data from life research

(with reference to inventories Evaldas Purlys carried out in his investigation of the architecture and analysis of the palace's plans). The artistic and ideological whole of the palace and its interior is discussed in the general context of the cultural life of the epoch and the activity of the Sapieha family. Attempts to highlight the historical and artistic value of the object under discussion and to estimate the damage caused to the building as a result of later reconstructions are made.

Life research revealed that this estate was built as a new type of suburban residence, although it rose from the remains of an older stone building. The architecture of the estate reflects the older tendency of late baroque architecture that spread in the residences of magnates in the late 17th century. The iconographic program of the palace encompasses such interlacing subjects as war and peace, the venerable nature of the Sapieha family and their descent from the Romans, as well as their heroic marches and merits they gained through creating the welfare of this country. A further subject of the décor of this palace is related more to the conception of the palace as a place for leisure and entertainment (which can be mostly felt in the open gallery and the park territory). The ideological program of the building is closely linked to the personality of Kazimierz Jan Sapieha and the unique situation which emerged once he had practically become the ruler of Lithuania: when the plans for his ascension to the throne of the ruler of the Republic of the Two Nations came to be considered possible. Throughout the 18th century the estate remained in the hands of the Sapieha family. Its environment was preserved and well attended with only small changes carried out that did not detract from the initial décor of the palace.